

Beleidsaanbevelingen van werkende armen, werkenden in bestaansonzekerheid en professionele hulpverleners

De eerste ordonnantie van 20 juli 2006 voorzag in een publicatie van het Brussels armoederapport elke twee jaar. Dit proces van wetenschappelijk onderzoek en analyse, waarvan de resultaten worden voorgelegd aan het Brussels Parlement, moest onder andere de aanzet zijn voor de Verenigde Vergadering van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie om beleidsaanbevelingen te formuleren.

Het gezamenlijke decreet en ordonnantie met betrekking tot de goedkeuring en uitvoering van het Brusselse Geïntegreerd Welzijns- en Gezondheidsplan (GWGP) werd gepubliceerd op 25 januari 2024. Dit decreet formuleert nieuwe modaliteiten voor de publicatie van het rapport inzake armoede en sociale en gezondheidsongelijkheden. Dit rapport zal in aanmerking worden genomen indien er een herziening komt van het GWGP en zal worden meegenomen in de samenvatting van de maatregelen die werden genomen in de strijd tegen armoede en sociale gezondheidsongelijkheden.

In het kader van het Brussels armoederapport verzamelt en analyseert het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn de aanbevelingen van de betrokken Brusselaars aan de politieke vertegenwoordigers³¹⁶. Participatie zorgt voor de intrinsieke dynamiek van het Brussels armoederapport.

De fenomenen kwetsbaarheid, bestaansonzekerheid en armoede worden wel vaker gemeten en onderzocht, maar het verzamelen van beleidsaanbevelingen die geformuleerd werden door de betrokkenen zelf en de hulpverleners rond hen, gebeurt eerder zelden. Zoals in de vorige hoofdstukken werd aangehaald, kunnen we de huidige bestaansonzekerheid en realiteit van arme werkenden en werkenden in bestaansonzekerheid in Brussel alleen begrijpen als we hun inschattingen en perspectieven verzamelen.

Het is cruciaal om de elementen die worden aangedragen door de geïnterviewde werkende armen en de professionele hulpverleners, weer te geven en in aanmerking te nemen in de algemene analyse van het onderwerp dat wordt bestudeerd. Het is aangegeven het standpunt van de mensen serieus te nemen en mee te nemen in het overheidsbeleid dat hen aanbelangt (Cantelli & Genard, 2007; Braconnier & Mayer, 2015).

Tijdens het onderzoek vroeg het Observatorium aan elke bevroagde één of meerdere aanbevelingen te doen aan een hooggeplaatste politieke vertegenwoordiger. Net als in de vorige drie edities werd de volgende vraag gesteld: «Als er nu een politicus of politica voor je zat, de minister van Werkgelegenheid of zo, op federaal of gewestniveau, en je hem of haar één of meer ideeën mocht geven voor aanbevelingen voor acties, wat zou je dan zeggen?»

We lijsten verschillende soorten aanbevelingen op in dit hoofdstuk: aanbevelingen van de werkende armen zelf en aanbevelingen van eerstelijns-hulpverleners. Ook de aanbevelingen van het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn zijn opgenomen en dit op basis van het uitgevoerde onderzoek en overeenkomstig zijn missies. Deze aanbevelingen moeten worden aangevuld met die van verschillende externe organisaties die te vinden zijn in de katern van Gekruiste blikken: het Brussels Observatorium voor werkgelegenheid en opleidingen (View), de Brusselse Raad voor gelijkheid tussen vrouwen en mannen (RGVM) en Brupartners, de drie gewestelijke vakbonden (ACV, ABVV, ACLVB), BECI (Kamer van Koophandel van Brussel), United Freelancers, de Federatie van de Maatschappelijke Diensten (FdSS), Fairwork Belgium, Fidex (Fédération bruxelloise des Institutions pour Détenus et Ex-Détenus).

De aanbevelingen werden ingedeeld volgens thema en frequentie van voorkomen.

7.1. Beleidsaanbevelingen van werkende armen en werkenden in bestaansonzekerheid in Brussel

Een meerderheid van de respondenten formuleerde één of meerdere voorstellen met betrekking tot factoren en gevolgen van precariseren en verarming die zij ervaren hadden en dit op verschillende beleidsniveaus. Een minderheid vindt de oefening zinloos en te ingewikkeld.

Situaties van bestaansonzekerheid begrijpen vanuit de ervaring en de beleving om betere beslissingen en maatregelen te kunnen nemen

Sinds 2014³¹⁷ vragen de respondenten steevast dat de politieke vertegenwoordigers de situaties van armoede daadwerkelijk zouden ervaren voor ze beslissingen nemen. De kloof tussen enerzijds de

³¹⁶ Het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn heeft altijd al aanbevelingen geformuleerd, maar sinds het rapport «Vrouwen, armoede en bestaansonzekerheid in het Brussels Gewest» in 2015, wordt in het thematisch rapport systematisch een samenvatting opgenomen van de directe beleidsaanbevelingen zoals die door de ondervraagde personen werden geformuleerd.

³¹⁷ Tijdens elk veldonderzoek verzamelen we aanbevelingen van mensen in precare situaties voor de politieke vertegenwoordigers die in de regering zitten. Met elk onderzoek neemt de vraag toe.

woorden en de beslissingen en anderzijds hun dagelijks leven is volgens hen te groot.

Gezien de vertrouwensrelatie verslechterd is, vinden de werkende armen het absoluut essentieel dat de verkozenen, die politieke verantwoordelijkheden dragen en beslissingsbevoegdheid hebben, de preciaire levens- en arbeidsomstandigheden echt zouden kunnen begrijpen. Zij wijzen bij de verkozenen op een gebrek aan besef van de dagelijkse realiteit van de werkenden³¹⁸.

Voor deze loontrekkende werknemer in bestaansonzekerheid, die in opleiding is via artikel 60 is contact met de burgers en met “het terrein” cruciaal om de juiste keuzes te maken voor hervormingen.

Ga het terrein op, want niets is beter dan op nieuw voeling te krijgen met de realiteit van verarming bij de Belgische burgers om een stap terug te zetten en snel concrete en doeltreffende maatregelen te nemen [wa47]

In dezelfde zin vindt deze platformwerker dat het bij het uitwerken van regelgeving noodzakelijk is vooraf goed de mogelijke gevolgen van elke maatregel voor de betrokkenen in te schatten.

Er zullen altijd nieuwe vormen van werkgelegenheid ontstaan. (...) De beleidsmakers moeten (...) elke nieuwe functie of activiteit die gecreëerd wordt begrijpen om deze correct te kunnen ondersteunen. [wa20]

De getuigenis van deze andere platformwerker wijst ook op een gebrek aan voeling van de beleidsmakers met het ervaren van bestaansonzekerheid, waardoor ze geen weloverwogen maatregelen kunnen nemen.

Ten eerste hebben we politici nodig die voeling hebben met de realiteit, want de waarheid is als volgt: de meeste mensen die aan de macht zijn, zijn rijke mensen die gewoon naar school zijn gegaan en geslaagd zijn omdat alle omstandigheden mee zaten. Maar deze mensen kennen mijn echte leven niet. [wa11]

Deze polyvalente kunstenaars die freelance en in het zwart werkt, vindt dat het voor politieke vertegenwoordigers verplicht zou moeten zijn om met de burgers te praten, om naar buiten te gaan, aandacht en begrip te hebben voor wat kwetsbare werkenden meemaken. Zij wijst ook op de institutionele complexiteit.

Ik vind dat politici gedwongen zouden moeten worden om naar buiten te gaan om met de mensen te praten. Dat de politiek de plicht heeft de situatie ter plaatse te bestuderen en kennis te maken met de sectoren in moeilijkheden. Verder moet dit driedelige politieke systeem absoluut worden herzien, want het is nutteloos, onlogisch, onrechtvaardig, extreem duur, complex en fraudegevoelig. [wa21]

Voordat er maatregelen worden genomen, roept deze andere freelance werkende op om niet te ontmenselijken en om rekening te houden met emoties. Ze vraagt de verkozenen de burgers minder uit de hoogte te benaderen, maar meer als gelijken en als adviseurs.

Ik zou er graag twee noemen, omdat het zeer verschillende zaken zijn. De eerste is rekening houden met de emotionele en menselijke dimensie in hun beslissingen, die naar mijn gevoel ondergewaardeerd wordt, de sociale dimensie. De tweede aanbeveling is vooral de mening vragen van de mensen die er de gevolgen van zullen ondervinden. [wa15]

Deze barman wijst op de permanente psychische en financiële kwetsbaarheid op het werk. Hij spreekt over een verplichting om bestaansonzekerheid eerst zelf te ervaren, voordat men gaat besturen.

- Ik zou iemand die wil gaan besturen, verplichten om eerst enkele microfasen te doorlopen ... als we nu eens een jaar zouden uittrekken om iedereen die vandaag de wereld bestuurt 12 jobs te laten doen in dat jaar ... verschillende jobs ... gedurende één jaar ... om deze mensen te verplichten verschillende jobs te doen, in verschillende sociale lagen.

- *Maar niet alleen precair werk dus?*

- Nee niet alleen preciaire jobs ... van alles! Maar die een groot deel van de huidige samenleving omvatten. Van iemand die elke ochtend om 5 uur opstaat om met zijn kruiwagen te gaan werken tot iemand die de hele dag aan zijn bureau zit om de boekhouding te doen... gewoon zodat ze weten wat het inhoudt, **want tegenwoordig praten veel mensen in naam van anderen zonder te weten waar ze het over hebben**. En dat is vandaag het probleem met de huidige regeringen ... ze horen en proberen te luisteren, maar zolang ze het niet hebben meegemaakt, hebben ze geen idee. [wa39]

³¹⁸ Bij elk onderzoek, telkens wanneer een thematisch rapport wordt opgesteld, verzamelen we dit soort aanbevelingen. De frequentie waarmee deze vraag wordt gesteld is hoog, dit zijn maatregelen die vaak worden gevraagd aan de verkozenen. Daarom hebben we ze in deze editie uitgelicht.

Deze platformwerker in een hybride situatie vraagt om arme werkenden en werkenden in bestaansonzekerheid weer een politieke vertegenwoordiging te geven. In de federale en gewestelijke parlementen zijn er geen of weinig verkozenen die preciaire arbeidsomstandigheden hebben ervaren of kennen. Hij vindt dat politieke besluitvorming pas legitiem kan zijn als er ervaring en kennis door ervaring aanwezig is in de parlementen.

Zolang de machthebbers niet het volk vertegenwoordigen, komen we er niet uit (...) Heb je je rug gebroken? Ben je naar school geweest? Ja, het leven is niet alles als je in de bouw werkt! Wij zien het einde van de tunnel niet. (...) De politici van vandaag, dat zijn mensen die alleen maar naar school zijn geweest, met hun master, hun doctoraat. Het is gemakkelijk beslissingen te nemen als je het echte leven niet hebt gezien, zij weten niet wat wij meemaken. (...) Wat ik eigenlijk gek vind, is dat de sociale klassen die het sterkst vertegenwoordigd zijn in de bevolking, de sociale klassen zijn die het minst vertegenwoordigd zijn in de regering. Volgens mij is dat het grootste probleem in België en ik zou zelfs zeggen in Europa: we worden slecht vertegenwoordigd door onze leiders. [wa11]

Deze aanbeveling is niet onbelangrijk, als we zien hoe vaak deze vraag voorkomt in een context van verschillende "crisissen" die blijven duren. Heel wat burgers worden steeds bozer en meer wantrouwend tegenover politieke vertegenwoordigers en beslissingen³¹⁹, zoals deze uitzendkracht in bestaansonzekerheid.

Helaas doen politici hun werk niet goed. Ik wil niet veralgemenen, maar ik bedoel, op het terrein zie je heel zelden dat de politici... in de omstandigheden leven die zij voor werkelijkheid houden en dat ze weten wat de barema's zijn! Volgens mij, eerlijk gezegd, is werken voor 1200 euro een belediging. Wat ga je doen met 1200 euro? Als je in Brussel woont, denk ik dat je op zijn minst de huurprijzen kent. De helft van je salaris, zo niet driekwart, gaat op aan de huur. En dan moet je nog leven, je leeft niet in het bos, je leeft niet in een stam... je hebt internet nodig, dat heb je nodig, ik ga niet zeggen dat je 24 uur per dag verbonden moet zijn, maar je hebt een minimum nodig om te overleven. 1.200, 1.300 euro per maand, dat is overleven! Als je ziet hoeveel politici krijgen om de hele dag te

liggen pitten bij de Europese Commissie en dat er uiteindelijk niet veel van terecht komt, vind ik dat verbijsterend. En ik begrijp dat sommige mensen daarvan doorslaan. [wa29]

Arbidsomstandigheden, eerlijk loon en voldoende jobs

Of ze nu zelf loontrekkende zijn, zelfstandige of in een hybride situatie zitten (zie hoofdstuk 2), heel wat aanbevelingen hebben betrekking op de stabiliteit van de contracten en contractuele regelingen, op de concrete arbeidsvoorwaarden en de noodzaak om meer jobs te creëren of te ontwikkelen die voldoende worden betaald en beschermd.

Over het algemeen vinden werkende armen het cruciaal om een loon te krijgen dat in overeenstemming is met hun opleiding en/of diploma en dat voldoende is om een menswaardig leven te leiden.

Deze loontrekkende, een (onvrijwillig) deeltijdse leerkracht met drie verschillende contracten, legt uit dat hij betaald wordt op basis van een bachelor-diploma, terwijl hij een master heeft. Zijn loon is te laag.

Betaald worden volgens diploma, dat is belangrijk. We worden niet betaald volgens onze master, we worden als bachelors betaald. Het is iets dat even op de radio is geweest en we proberen gelijk te krijgen (...). Je moet verplicht een masterdiploma hebben om les te geven, maar je krijgt betaald volgens de salarisschaal van een bachelor. [wa50]

Deze voormalige werknemer met een vast contract die uitzendkracht is geworden, stelt dat de loonindexering hem niet in staat stelt de indexering van de consumptiegoederen te volgen.

In de [supermarkt] zijn er prijzen die met meer dan vijf procent of tien procent omhooggaan, maar de lonen worden nooit met tien procent geïndexeerd. Daar zit dus sowieso een probleem ... [wa35]

Meer stabiliteit in de contracten

Werkenden in bestaansonzekerheid hebben te maken met instabiele arbeidscontracten en zij benadrukken het belang van een hervorming en regulering van de arbeidsmarkten om deze instabiliteit te beperken, zodat zij arbeidscontracten kunnen

³¹⁹ Uit verschillende peilingen en enquêtes blijkt dat de kloof tussen burgers en politieke vertegenwoordigers steeds groter wordt: <https://www.rtbf.be/article/un-an-avant-les-elections-la-crise-de-confiance-entre-les-belges-et-la-politique-11210674>

krijgen die stabiel en duurzamer zijn en meer bescherming bieden.

Deze werkende die al twee jaar met contracten van bepaalde duur werkt, vindt dat er na meerdere contracten van bepaalde duur sneller een vast contract moet volgen.

Maximaal één jaar contracten van bepaalde duur en daarna vaste indienstneming. [wa05]

In een context van veranderende en opgelegde statuten tussen werknemers, zelfstandigen en andere meer onzekere statuten, vraagt deze docent om meer loondienstverbanden en langere contracten.

Een voltijdse job met een contract als loontrekkende. Ik roep de bevoegde instanties op om de vele contractvormen voor jonge werkenden te herzien. Hiervan wordt gedacht dat dat ze hen helpen terug te keren op de arbeidsmarkt, maar in werkelijkheid geven ze alleen maar de werkgevers de kans bekwaame jongeren slecht te betalen voor het werk van een professional in loondienst. [wa07]

Tewerkstellingsmaatregelen verbeteren om contracten duurzamer te maken

Heel wat werkenden in bestaansonzekerheid waren vrij kritisch over “gesubsidieerde jobs”. Ze benadrukten het belang van coherente gewestelijke tewerkstellingsmaatregelen die een springplank vormen naar stabiele tewerkstelling, zodat mensen niet langdurig in een situatie met een tijdelijke job of activiteit blijven.

We zouden ook bepaalde statuten moeten verbeteren, zoals dat van artikel 60. Je werkt een jaar en daarna zit je weer in de werkloosheid, waardoor je in een cyclus terechtkomt die zich telkens herhaalt. [wa56]

Deze werkloze platformwerkster stelt voor een aantal tewerkstellingsmaatregelen af te schaffen, omdat ze mensen kwetsbaar maken en volgens haar een aparte categorie werkenden creëren. Zij geeft de voorkeur aan activeringsmechanismen die echte arbeidskansen bevorderen.

We zouden alle systemen moeten afschaffen die mensen vasthouden in armoede en bestaansonzekerheid: APE-paspoort enz. Dit creëert tweederangs arbeiders! (...) Zorg ervoor dat Actiris en Forem langdurig werklozen ondersteunen bij het zoeken naar werk, niet alleen door opleiding, maar ook door de

reële mogelijkheid te bieden om door een werkgever in dienst te worden genomen! [wa59]

De kennis van sociale hulpverleners vergroten, vooral met betrekking tot hybride situaties (combinatie en opeenvolging van periodes van werk en uitkeringen)

Verschillende werkenden in bestaansonzekerheid spreken over fouten die verschillende verzekeringsinstellingen, uitbetalingsinstellingen en openbare instellingen van de sociale zekerheid maakten met betrekking tot hun situatie.

Sommige instellingen van de sociale zekerheid hebben helemaal geen idee van onze wereld, van hoe dat eigenlijk werkt. En dus passen we in geen enkel hokje en hebben we geen statuut. We worden niet erkend door de staat. [wa17]

De voorwaarden voor toegang tot verschillende hulpsystemen staan haaks op de specifieke kenmerken van de werkterreinen van bepaalde sectoren. Ook belangrijke ontwikkelingen zoals de veralgemening van precair werk (studenten, platformwerkers, zelfstandigen, uitzendkrachten, amateurkunstenaars, vrijwilligers enz.) zijn nadelig.

Deze freelance kunstenaar heeft het over werkenden die “niet meetellen”, met voortdurend wisselende contracten, verschillende opdrachten, een hoge inzetbaarheid en veelvuldige combinaties van jobs en activiteiten. Ze wijst zowel op het gebrek aan informatie als op het constante risico om gestraft te worden op basis van criteria waar de werkenden oprecht geen weet van hebben.

Ik kon niet echt terugvallen op mensen die me raad konden geven en ik heb veel fouten gemaakt. Helaas werkt het in België zo dat als je iets niet doet omdat je niet op de hoogte bent, of niemand het je heeft gezegd, je gestraft wordt omdat je er maar voor had moeten zorgen dat je het wist. En zo werkt het altijd en dat is toch geen normaal systeem. (...) Op zijn minst moeten we goed geïnformeerd worden, want ik krijg voortdurend te maken met instellingen die gewoon niet kunnen antwoorden op mijn vragen, omdat ze het niet weten. Het mogen dan wel gekwalificeerde mensen zijn, maar [tewerkstellingsdienst] heeft nog nooit een van mijn vragen kunnen beantwoorden. [Tewerkstellingsdienst] heeft me ooit zelfs op het verkeerde spoor gezet, waardoor ik

fouten maakte. Ze moeten toch weten dat alles werkt op basis van subsidies en zo... [wa21]

Dit is een cruciaal element omdat er steeds meer stelsels van preciaire tewerkstelling en activiteiten zijn en er voor elk van deze stelsels maximale inkomensdrempels gelden die kunnen veranderen. Er bestaan ook specifieke regels om te combineren, die de werkenden en werkgevers niet altijd kennen. Als drempels worden overschreden, worden onterecht betaalde bedragen teruggevorderd en volgen er belastingen en boetes (zie hoofdstuk (2)).

Financiële zekerheid bieden in situaties van onvrijwillige hybriditeit en het behoud van sociale rechten stabiliseren

We moeten de trajecten veiliger maken en de werkende armen beter beschermen tijdens rustigere periodes die zich voordoen of die hen worden opgelegd. Veel werkenden vragen stabielere en flexibelere mogelijkheden om activiteiten en jobs te combineren met een vervangingsinkomen of sociale bijstand, die rekening houden met de onvoorspelbaarheid van contracten en contractuele regelingen (zie hoofdstuk (5)).

Voor de werkenden is het dringend nodig dat hun sociale en beroepssituatie wordt gestabiliseerd door een betere bescherming (behoud van sociale rechten, beter toegankelijke aanvullende hulp inzake gezondheid, huisvesting, energie, mobiliteit enz.) en door veilige combinatiemogelijkheden, zonder sancties en terugvordering van onterecht ontvangen bedragen.

De voorwaarden voor toekenning of behoud van aanvullende uitkeringen naast een activiteit zijn in elke tak van de sociale zekerheid (werkloosheid, ziekteverzekering enz.) en sociale bijstand (leefloon, uitkeringen voor mensen met een handicap enz.) variabel, specifiek en complex. De toegestane drempels zijn laag, hoewel het absoluut noodzakelijk is de werkenden te helpen om de financiële lasten van een normaal leven te dragen.

Veel werkenden raden aan om de toegang tot bepaalde sociale rechten te verruimen, met name de toegang tot een werkloosheidsuitkering, verhoogde tegemoetkoming en het statuut van alleenstaande. Met de recente hervormingen van het recht op een werkloosheidsuitkering en de vermindering van het aantal werkenden dat in aanmerking komt voor een werkloosheidsuitkering, zal de cruciale vraag zijn hoe stabiel de combinatie is van werk, met een leefloon, sociale bijstand en/of een ziekte- en arbeidsongeschiktheidsuitkering.

Veel werkende armen vragen om hervormingen van het recht op een werkloosheidsuitkering. Er is enerzijds de behoefte om te kunnen gebruikmaken van het recht op een werkloosheidsuitkering³²⁰, die steeds moeilijker te verkrijgen en te behouden wordt (Observatorium voor gezondheid en welzijn, 2017). Anderzijds is er behoefte om gemakkelijker een uitkering te kunnen krijgen in periodes zonder werk of om uitkeringen te kunnen combineren in periodes met schommelende activiteiten.

Met de recente hervorming die de toekenningscriteria herzielt en de werkloosheidsuitkering beperkt tot twee jaar, zullen de administraties de regels voor het behoud van de rechten van de werkenden die in aanmerking komen voor een werkloosheidsuitkering moeten uitleggen. Er zal in dit geval rekening moeten worden gehouden met het feit dat de activiteit en de inkomsten kort en onvoorspelbaar zijn (korte en gefragmenteerde contracten en regelingen). Het is belangrijk om hiermee rekening te houden om de rechten van werkenden te vrijwaren na periodes van activiteit.

Met betrekking tot andere rechten, bijstand en diensten die essentieel zijn voor het dagelijks leven (recht op verhoogde tegemoetkoming, kortingen op vervoerskosten, energiekosten, huur enz.), vinden sommige werkenden dat de toegestane inkomensdrempel hoger zou mogen zijn, zodat zij hiervan kunnen blijven gebruikmaken en ze ondanks alles toch kunnen «standhouden» wanneer hun werk- en activiteitssituatie een beetje verbetert.

Arbeidsvoorwaarden verbeteren

Voor veel werkenden in bestaansonzekerheid zijn de werktijden op lange termijn onhoudbaar. Een verbetering van de arbeidsvoorwaarden en de erkenning van zwaar werk zijn absoluut noodzakelijk. Deze werkende in de voedingssector (supermarkt) wil waardering en erkenning voor de hoeveelheid en de zwaarte van het werk.

Alleen al de werktijden (lacht) (denkt na). Persoonlijk zou ik willen dat we niet als pionnen worden behandeld. Dat ze ons niet gebruiken als caissières, vakkenvullers of domme werkenden eigenlijk. Dat we erkenning krijgen voor het werk dat we doen, want dat is niet gering. Dat is wat mensen je vaak vertellen, maar nee, dat klopt niet, dat zou ik hem zeggen denk ik. Uiteindelijk heeft elke job zijn positieve en negatieve kanten. We kunnen niet alles veranderen, maar dat wel. [wa34]

³²⁰ Het onderzoek vond plaats vóór de akkoorden van de regering-De Wever.

Ze zou willen dat het personeel meer betrokken zou worden bij de organisatie van het werk, zoals in kleine organisaties (autonomie over de toewijzing van de taken, verantwoordelijkheden inzake het beheer en de tijd van pauzes enz.), in plaats van te werken in grote supermarkten waar de managementmethoden hen “ontmenselijken” (wat betreft de manieren om de uren te verdelen, de tijd te organiseren, het werk te verdelen en te doen).

Voor een aantal werkenden moeten er maatregelen worden genomen om het zware werk te compenseren. Ook het verschil in inkomen en voordelen tussen rijke werkenden in een stabiele situatie en werkenden in armoede, bestaansonzekerheid en instabiliteit moet opnieuw in evenwicht worden gebracht. Er is een gevoel van een enorm contrast tussen rijkere, “bevoordeelde” werkenden en extreem “kansarme” arme werkenden.

Maatregelen nemen voor de meest kwetsbare groepen onder de werkende armen

De meeste maatregelen zijn algemeen en gericht op het inkomen, de organisatieregels van de werkgevers, de complexiteit van het behoud van rechten en de arbeidsvoorwaarden. Toch formuleerden sommige werkenden ook ideeën voor specifieke hervormingen voor groepen die als “kwetsbaar” worden beschouwd. “Kleine zelfstandigen”, “eenoudergezinnen”, “jongeren” en “vreemdelingen zonder verblijfsvergunning” worden door de werkenden in bestaansonzekerheid als het meest kwetsbaar beschouwd.

“Kleine zelfstandigen”

Verschillende voltijdse of periodieke zelfstandigen spraken zich uit voor een hervorming van het statuut, de belastingregels en de bescherming van zelfstandigen. De financiële onzekerheid is zodanig groot dat het voor vooral de “kleine zelfstandigen” moeilijk is om aan hun verplichtingen te voldoen inzake de bijdragen en belastingen. De bevroagden wezen op het belang van betere informatie voor kleine zelfstandigen (voormalige P2P'ers, ondernemers, kleine winkeliers, freelancers, familiale ondernemingen enz.).

Het is ook nodig de steunmaatregelen voor zelfstandigen te concentreren op de instandhouding van de activiteit, in plaats van stimulansen te voorzien om van statuut te veranderen en als zelfstandige te starten zonder goed te weten wat dat inhoudt.

Een permanent sociaal en technisch kantoor openen voor zelfstandigen. Zij hebben het vaak erg moeilijk om betrouwbare informatie te krijgen over de (zowel sociale als sector-specifieke) regelgeving en die uiteindelijk geen concrete hulp krijgen bij de steeds complexere administratieve en beheerstaken. Ondersteuning voor jonge ondernemers en jonge bedrijven blijft namelijk vaak beperkt tot een of andere algemene gespreksbijeenkomst of tot opleidingen om mensen aan te moedigen uit de werkloosheidscijfers te stappen en als zelfstandige te starten, maar heeft zeer weinig aandacht voor wat er nodig is om het voortbestaan van deze bedrijven te garanderen, op welke manier en hoe lang ze hun activiteit zullen kunnen voortzetten na de oprichting. (...) We hebben nauwkeurige informatie en richtlijnen in verband met het dagelijks beheer nodig, over het opmaken van loonstrookjes, het beheer van de btw, het anticiperen op belastingen, het beheer van alles. Er zijn checklists nodig met bijvoorbeeld een lijst van nuttige en directe links naar begrijpelijk geformuleerde wetteksten van de sector; een organigram van alle verplichtingen en rechten per activiteitssector; toegang tot een administratieve dienst voor vragen met betrekking tot het arbeidsrecht, de belastingen en de specifieke regelgeving voor de sector; maar bijvoorbeeld ook een actuele lijst met de contactgegevens van professionele marktdeelnemers voor alle functies en alle belangrijke verrichtingen die nodig zijn voor de activiteit (...) en om ervoor te zorgen dat je niets vergeet in het business plan, verzekeringen, de kosten van het sociaal secretariaat enz. Maar dat hebben wij allemaal niet gekregen. En dus verspil je de eerste jaren best veel energie om dat allemaal op een rijtje te krijgen. [wa20]

We moeten ondernemers, kleine handelaars en micro- en kleine familiebedrijven doeltreffender ondersteunen bij de dagelijkse bedrijfsvoering.

Andere zelfstandige werkenden in bestaansonzekerheid vermeldde echt behoefte te hebben aan een kwalificatie van hun statuut en aan meer bescherming, zowel voor afhankelijke niet-loontrekken (P2P'ers, freelancers enz.) als voor zelfstandigen. Sommigen vinden dat er tussen verschillende soorten zelfstandigen, freelancers, zelfstandigen in bijberoep, platformwerkers enz. te veel verschillen zijn in behandeling en voordelen, bijvoorbeeld het kunnen gebruikmaken van het aftrekken van allerhande kosten. Er zijn weinig vakverenigingen, er is weinig informatie en weinig bescherming.

Eenoudergezinnen en vrouwelijke werkenden die gezinshoofd zijn

Het onderzoek toonde aan dat care-werk³²¹ tijdrovend is, overwegend vrouwelijk blijft (zorg, opvoedingstaken, huishoudelijke taken ...) en onzichtbaar is in de statistieken, terwijl dit werk ten volle bijdraagt aan de productiviteit van de economie. De getuigenis van deze werkende illustreert dit en zij stelt zelfs voor om een vergoeding in te voeren voor dit gratis en onzichtbare werk.

Voor mij geldt in ieder geval “geef me een job en stop met me die rollenspellen te laten spelen om te smeken dat ze me aannemen en me een job geven. En stop met denken dat ik geen werk wil! “. Want geen werk hebben, geen plek hebben in de maatschappij, maakt je kop kapot. Of aanvaard dat ik een vrouw ben, een alleenstaande moeder en echt ons werk thuis is onberispelijk. Dus kom kijken, oordeel en kom kijken, laat me zien dat jij ook zo goed voor je kinderen zorgt. Ik ben een moeder en dat is iets wat heel waardevol is. (...) Dus, ministers van werkgelegenheid, neem me niet kwalijk, maar een moeder moet betaald worden voor het werk dat ze thuis doet als opvoeder. Niemand betaalt haar voor het opvoedkundige werk dat ze doet. [wa25]

Eenoudergezinnen worden aangeduid als een specifieke groep die moet worden geholpen, omdat ze statistisch gezien een groter risico lopen op bestaansonzekerheid en armoede (Observatorium voor gezondheid en welzijn, 2015).

Werk en behoud van werk zijn enorme uitdagingen in een context van korte contracten, onmogelijke werktijden, dure crèches en een gebrek aan betaalbare plaatsen, gebrek aan mogelijkheden voor thuishulp, dat ook vaak dure oplossingen zijn.

Eenpersoonsgezinnen en éénouder- of co-oudersgezinnen of zelfs nieuw samengestelde gezinnen worden in onze samenleving niet in aanmerking genomen. Dus ook niet in de Belgische administratie, terwijl deze situaties vandaag heel actueel zijn. Ik vind dat ieder mens/burger het recht heeft om financieel onafhankelijk te zijn. Denken dat een persoon of een gezin kan leven van een minimumloon of minimumuitkering is volgens mij dom. Bovendien helpt of stimuleert deze beperking mensen niet om zo snel mogelijk een job te vinden. [wa20]

Jongeren

De “jongeren” worden in het Brussels gewest ook vaak als een aparte kwetsbare groep gezien en een deel van hen kampt met verschillende moeilijkheden en ongelijkheden (zie hoofdstuk (4)), die elkaar versterken door de dynamiek van de arbeids- en activiteitenmarkten, die volop in verandering is (zie hoofdstuk (5)).

We hebben een VOLWAARDIGE sociale opvolging van de jongeren nodig. Zij zijn de toekomst. Het probleem is de werkloosheid. Zodra een jongere afhaakt, moeten we hem of haar kunnen volgen en mogen we hem/haar niet loslaten. [wa57]

Brusselse jongeren lopen een groot risico om terecht te komen in precaire jobs en activiteiten, zoals studentenjobs, uitzendwerk, gesubsidieerde jobs, jobs en activiteiten van korte duur enz. De ongelijkheden op het vlak van leeftijd, geslacht, opleidingsniveau, sociaaleconomische achtergrond, buitenlandse afkomst en statuut nemen toe.

Sommige studenten moeten bijvoorbeeld gaan werken omdat ze niet genoeg geld hebben. Deze jobstudente die meerdere baantjes combineert, spreekt over ongelijkheden in verband met beroepskeuzes en de toekomst. De toekomstkansen zijn ongelijk. Als de prioriteit ligt bij de kost verdienen, je ouders helpen of de huur betalen, vallen heel wat mogelijkheden weg.

Ik ken mensen die niet naar de lessen komen omdat ze hun huur moeten betalen en geen andere keus hebben dan shiften aan te nemen die midden in hun lessen vallen. Dat gaat over de helft van de aula hè! Er zitten veel mensen in de aula, dus het is duidelijk dat als ik aan een ideale carrière denk, ik graag onderzoek zou blijven doen na mijn master, maar dat ga ik wegens financiële redenen niet doen, dat is duidelijk. (...) Ik moet gaan werken en financiële stabiliteit hebben en als volwassene in de arbeidswereld stappen. En om onderzoek te doen, zou ik financiering moet vinden. Ik denk niet dat ik bereid ben om te moeten rennen. Dat is wat ik zou willen doen, maar niet in die omstandigheden. Dus doe ik het liever niet! [wa07]

³²¹ Reproductief werk, helpen en zorgen voor mensen, huishoudelijk en opvoedkundig werk, voorbereidend werk voor taken en organisatie enz.

Werkenden met een buitenlandse nationaliteit

Rechtsbijstand moet toegankelijk zijn voor alle werkenden in bestaansonzekerheid, vooral voor werkende vreemdelingen zonder verblijfsvergunning. Hulp om een verblijfs- en een werkvergunning te krijgen, is een absolute prioriteit voor deze onzichtbare arbeiders, die elke dag een inkomen nodig hebben. Deze platformmedewerker drukt het zo uit.

Het enige wat ik zou willen vragen, is dat mijn papieren zo snel mogelijk in orde zouden zijn. Al wat mij op dit moment interesseert, is mijn papieren krijgen en kunnen werken om een goed loon te verdienen. [wa10]

Volgens deze informele tuinarbeider is het absoluut noodzakelijk de arbeidsmarkten te regulariseren om niet langer onzichtbaar te zijn en uit een situatie zonder sociale bescherming te raken. Dat kan alleen als een werkvergunning makkelijker te krijgen is.

Wij zijn slachtoffers, dus vragen we aan de staat om eerst de arbeidsmarkt te regulariseren. Om hen het recht te geven om te werken en bij te dragen. Zo zie ik het. Een sociaal leven hebben zoals iedereen, een gezin stichten... en ja, werken, reizen, die dingen. [wa31]

Voor deze informele werkende, die met zijn vrouw uit een centraal Maghrebland naar hier is gekomen, moet de toegang tot werk voor buitenlandse werkenden makkelijker worden. Werkvergunningen moeten sneller worden toegekend en verlengd, zodat werkende armen kunnen blijven werken en financiële en juridische zekerheid kunnen verwerven. Deze vraag hoorden we vele malen.

Het zijn buitenlanders die bijdragen aan de economie van dit land en daarom moeten we de wetten versoepelen, want België is een rechtsstaat en dus moeten we sommige wetten veranderen. Ik kan maar niet aan mijn werkvergunning geraken en mijn vrouw ook niet. [wa40]

De arbeidsinspectiediensten versterken en het werk van openbare hulporganisaties doelgericht maken

De arbeidsinspectiediensten moeten worden versterkt en er moet iets worden gedaan aan het probleem van de werkuren die niet worden aangegeven bij de RSZ en van de niet naleving van het sociale zekerheids- en het arbeidsrecht (werktijden, recht op pauzes, risicopreventie en veiligheid op het werk

enz.). Er moeten ook middelen worden ingezet om belastingfraude te bestrijden en toezicht te houden op de sociale wetgeving.

Deze werkende vindt dat er te veel instanties zijn die zelfstandigen helpen, maar dat ze niet doen wat nodig is om het voortbestaan van de activiteit te garanderen.

Europese subsidies voor het creëren van tewerkstelling en het stimuleren van de economie (met name de oprichting van ondernemingen) rechtstreeks toewijzen aan micro-ondernemingen en kmo's om gangbare specifieke problemen op te lossen, in plaats van ze te besteden aan het opzetten van begeleidingsstructuren in de pre-oprichtingsfase en aan communicatie die bedoeld is om de oprichting van ondernemingen te stimuleren. [wa20]

7.2. Beleidsaanbevelingen van professionele eerstelijns hulpverleners

Professionele eerstelijns hulpverleners merken steeds terugkerende problemen op en ook specifieke en algemene ontwikkelingen. Ze richten zich tot alle beleidsniveaus.

Statuten, rechten, ondersteuning en bescherming van loontrekkende werkenden in precare situaties

De problemen die hybride situaties met zich meebrengen op het vlak van arbeids- en activiteitsstatuut komen steeds terug. Professionele hulpverleners formuleren aanbevelingen die in dezelfde richting gaan als deze die door werkenden in bestaansonzekerheid werden geformuleerd. Over het algemeen raden de professionele eerstelijns hulpverleners aan om systemen op te zetten die mensen meer zekerheid geven in hun parcours wanneer situaties van werken en niet-werken elkaar afwisselen.

In precare sectoren hebben mensen met een vast contract vaak te maken met een contractbreuk en worden degressieve werkloosheidsuitkeringen een groot probleem. Werkenden die periodes van werkloosheid doormaken, worden armer. En ongewenste periodes van werkloosheid komen vaker voor bij werkende armen. Deze hulpverlener, die in de

“sociale” sector werkt, stelt een behoud van loon voor tussen twee contracten in wanneer mensen werkloos worden.

In onze sector, waar we te maken hebben met echt korte opdrachten, vind ik dat het een uitgelezen kans is om in de overgang tussen twee contracten hetzelfde loon te garanderen. Want wat er gebeurt is dat wanneer je 1.600 of 1.800 euro per maand verdient en in een ander opvangcentrum eindigt de opdracht omdat de subsidies worden bevroren. De mensen die een vast contract hadden, zijn daardoor ineens hun vast contract kwijt. Ze zeggen dat je kunt terugvallen op een werkloosheidsuitkering, die 80% van je salaris zal zijn, maar ... Iemand die al moeite heeft om rond te komen, die kinderen heeft, die kosten heeft die eraan komen ... Als je van de ene dag op de andere je werk verliest en je terugvalt op 60 of 80%, kun je niet ... je hebt geen appeltje voor de dorst meer, dus wat ga je doen met de rekening die je niet hebt betaald? Je gaat schulden maken want later volgt er een herinnering. Dus ja, in bepaalde situaties moet het loon van mensen die werkloos worden, gewaarborgd worden en behouden blijven. Daarna mag het degressief zijn, maar het probleem is dat het al meteen degressief is. [hulpv34]

Zowel voor onzekere vaste contracten als voor contracten van bepaalde duur en tijdelijke contracten (uitzendwerk, korte contracten, gesubsidieerde jobs enz.) moeten we de mogelijkheden om inkomen uit werk te combineren met sociale uitkeringen flexibeler maken in de overgang tussen activiteit en inactiviteit.

Welja, dat zijn mensen die geen statuut hebben, statuten met weinig bescherming: uitzendkracht, contract van bepaalde duur, zwartwerk, dat soort dingen. Voor mensen die weinig gekwalificeerd zijn (...) en die minder dan 1.500 euro verdienen, vind ik dat we deze statuten zouden moeten stoppen en iets aan de wet moeten doen. [hulpv 32]

Als ik de rekensom maak, denk ik bij mezelf: “Ik krijg liever mijn volledig leefloon aan het eind van de maand dan dat ik moet ploeteren om één of twee dagen per maand te gaan werken. Ik blijf thuis, ik werk niet en dat vind ik prima”. Dus het mechanisme moet anders ... We moeten kunnen combineren. [hulpv16]

Deze juridische hulpverleenster vindt dat het inkomen en salaris moeten worden veiliggesteld door het aantal gewerkte uren te verminderen.

We moeten het aantal uren dat nodig is voor een voltijdse arbeidstijd met behoud van loon verminderen. [hulpv02]

Deze hulpverlener vindt dat de grote bedrijven, net als alle burgers, zouden moeten bijdragen aan de betaling van de bijdragen en belastingen, waardoor het herverdelingssysteem van de sociale bescherming in stand kan worden gehouden.

De grote ondernemingen die aan belastingontwijking doen, verzwakken onze samenleving. We moeten iets doen tegen belastingontwijking, want dat is waar het “gat in de sociale zekerheid” echt vandaan komt. [hulpv13]

Tot slot deden verschillende professionele hulpverleners het voorstel om de bedrijfsvoorheffing op kleine en middelgrote lonen te verlagen om de dynamiek van verarming bij werkende armen tegen te gaan en hun “koopkracht” te vergroten.

Over het algemeen benadrukken de professionele hulpverleners dat de overheden volgens hen meer aandacht moeten hebben voor de psychosociale risico's en belasting. Ze zeggen dat er effectievere risicopreventiemaatregelen moeten komen voor de werkende armen. Zij zijn diegene die het meest zijn blootgesteld.

Tewerkstellingsmaatregelen

Volgens de eerstelijns-hulpverleners die wij spraken, moeten de tewerkstellingsmaatregelen bestendig worden om te voorkomen dat mensen van statuut veranderen en opnieuw in de beginsituatie terechtkomen.

Ja, ik vind dat er best veel tewerkstellingsmaatregelen zijn, maar helaas blijven ze niet duren in de tijd. Voor sommige mensen vormen ze een springplank, maar daarna zal het altijd moeilijk zijn om opnieuw een job te vinden. Er zijn dus IBO-contracten, er is artikel 60, Stage First, welja, er zijn een heleboel contracten voor zes maanden, een jaar, twee jaar, maar daarna staat de persoon soms weer bij af. [hulpv18]

Bovendien wijzen de ondervraagde hulpverleners en de werkende armen, erop dat de tewerkstellingsmaatregelen niet genoeg betaald worden. Een van onze respondenten, een maatschappelijk werkster,

vindt het noodzakelijk dat het loon voldoende om in het levensonderhoud te voorzien.

Op federaal niveau denk ik dat we het systeem van artikel 60 wat moeten herzien... de lonen herzien, dat zeker... ze aanpassen aan de levenskwaliteit, in de zin van de kosten van levensonderhoud, ze aanpassen aan de huidige huurprijzen. [hulpv16]

Behalve de kwestie van het verduurzamen van de tewerkstellingsmaatregelen, vestigen de hulpverleners de aandacht op het fundamentele probleem van het gebrek aan jobs en vragen ze om maatregelen op een meer macro-economisch niveau, met name op het gebied van het economisch en fiscaal beleid.

Activa-plan, Stage First, Artikel 60 enz. Daar raken we niet aan, omdat ze het leed af en toe toch verplaatsen, zodat het niet te veel bij dezelfde mensen blijft. Maar we moeten toegeven dat deze oplossingen niets veranderen aan het basisprobleem dat er een tekort is aan werkgelegenheid. [hulpv13]

Welzijn hangt in het kader van de tewerkstellings- en opleidingsmaatregelen samen met herstel van het zelfvertrouwen en met het herstel van het vertrouwen tussen de hulpverlener en de rechthebbende.

Ja, om aan hun vertrouwen te werken, hen te begeleiden en te vormen, moeten we ook creatief zijn en een beroep doen op hun omgeving. Sinds kort heb ik een man die veel psychiatrische problemen heeft. We hebben vrijwilligerswerk midden in de natuur gevonden om hem er weer bovenop te helpen... maar je moet erin meegaan! En ook het welzijn bevorderen, want het heeft geen zin om ze weer aan een job te helpen waarvan ze zullen zeggen: "Nee, dat is niet goed." Maar we moeten een goede job voor ze vinden die bij ze past! [hulpv18]

De overheidsdiensten en inspectiediensten versterken om misbruik van het arbeidsrecht en socialezekerheidsrecht te bestrijden

Net zoals werkenden in bestaansonzekerheid, benadrukken ook de eerstelijns-hulpverleners het belang van het versterken van de overheidsdiensten om inspecties uit te voeren, misbruik op te sporen en de toepassing van de regels te controleren. En dit door hen de middelen te geven om hun taken uit te voeren om de bestaande wetgeving te doen naleven.

De hulpverleners zijn het roerend eens met een versterking van de inspectiediensten omdat de rechten van werkenden vaak niet worden gerespecteerd. Deze sociale inspectrice wijst op de noodzaak om zich prioritair op de belangrijkste fraudegevallen te concentreren en op de noodzaak om de wetgeving en de lonen te harmoniseren.

Ik ga nu voor de eigen parochie preken, maar ik denk dat het duidelijk is dat het versterken van de inspectiediensten een prioriteit is, waarbij duidelijk doelen moeten worden vastgelegd. We moeten fraude bestrijden, dat zegt alles en niets. Zolang we niet genoeg mensen hebben om alles te doen, denk ik dat we prioriteiten moeten stellen. [hulpv33]

Voorals de strijd tegen zwartwerk en het migratiebeleid moeten serieus worden genomen en vereist essentiële veranderingen. Heel wat hulpverleners vragen namelijk werk te maken van een veel snellere regularisatie en om de strijd aan te gaan tegen ongelijkheid in de ruime betekenis. Het is cruciaal de overheid op haar verantwoordelijkheid te wijzen en ervoor te zorgen dat de wet wordt nageleefd, ook door de grote bedrijven.

We moeten de inspectiediensten hun werk laten doen op hun specifieke werkterreinen (toezicht op welzijn, toezicht op de sociale wetgeving, de RSZ enz.), ze laten samenwerken en meer bewegingsruimte geven om de sociale wetgeving te doen naleven.

Burgers beter informeren over hun sociale rechten en de informatiekanaal over rechten en rechtspraak vereenvoudigen

De eerstelijns-hulpverleners wijzen op het belang om werkenden in bestaansonzekerheid correct te informeren over hun rechten, omdat zij te maken hebben met de meest complexe sociaal-administratieve situaties. We moeten dus nadenken over harmonisatie, vereenvoudiging en actualisering van de informatie die momenteel op verschillende plaatsen beschikbaar is, namelijk websites, brochures, sociale netwerken enz. De leesbaarheid en bevattelijkheid zijn essentieel voor de werkenden, ongeacht hun statuut, die soms dringend hulp nodig hebben.

Eén loket opzetten voor informatie over de sociale zekerheid en alle beschikbare hulp. Er zou ook een website moeten worden gemaakt. Ofwel alle informatie daar beschikbaar maken of op zijn minst doorverwijzen naar de juiste instanties/sociale partners/vzw's/diensten/enz., zodat ze weten waar ze terecht kunnen. [hulpv06]

Kwetsbare werkenden zijn niet op de hoogte van alle “spelregels” (soorten combinaties en cumuls, toegestane drempels voor uren, dagen en inkomen enz.) en hebben vaak geen andere keuze dan aan te nemen wat men ze aanbiedt. Zo weten sommigen niet in welk statuut ze zitten (misbruik van statuut, oplichting enz.) (zie hoofdstuk 2). Daarom is informatie over hun sociale rechten essentieel om hun traject en transitie veiliger te maken en overstappen te vergemakkelijken.

Deze centralisatie en vereenvoudiging gaan samen met de noodzaak om informatiecampaagnes op te zetten voor alle soorten werkenden in Brussel, over hun sociale rechten, over aanvraagprocedures, wat ze moeten doen om hun rechten te behouden, een klacht in te dienen of beroep aan te tekenen wanneer de wet niet wordt nageleefd.

Maatregelen nemen voor de meest kwetsbare groepen werkende armen

De professionele hulpverleners wezen onder de werkende armen ook bepaalde groepen aan die extra risico lopen.

“Kleine zelfstandigen”

Het zelfstandigenstatuut moet grondig worden hervormd om activiteiten met een laag inkomen, beter te beschermen en minder te belasten. Ze hebben het sinds de coronacrisis heel moeilijk. Kleine zelfstandigen en kleine ondernemingen worden vaak gewurgd door hun kosten (vaste kosten, bijdragen, btw, werknemers, belastingen enz.). De hulpverleners raden aan de socialezekerheidsbijdragen te verlagen en de belastingtarieven aan te passen en te moduleren op basis van het inkomen.

Ja, dit statuut moet worden hervormd. (...) Wanneer je een zelfstandige activiteit start, blijf je voor een deel loontrekkend om gewoon nog wat zekerheid te hebben. Je gaat halftijds als loontrekkende werken en halftijds als zelfstandige. Halftijds als zelfstandige wil zeggen dat je meer dan 40 uur gaat werken ... dus betaal je een kleine socialezekerheidsbijdrage op basis van je inkomen. Tot een inkomen van €14.000 bouwen je socialezekerheidsbijdragen geen rechten op (...). Vanaf € 14.000 en nog wat, bouw je wel rechten op, maar daaronder betaal je voor niets. [hulpv19]

Een hulpverleenster stelt bijvoorbeeld dat wanneer iemand die halftijds in loondienst is en zelfstandige in bijberoep ziek wordt, de persoon de facto in bestaansonzekerheid terechtkomt door de extreem

lage uitkering die hij/zij ontvangt op basis van de halftijdse job. Dit hybride statuut, op het snijpunt van het werknemers- en het zelfstandigenstelsel, zou beter mogen worden beschermd aangezien zij bijdragen via hun sociale premies.

De hulpverleners die wij spraken, raadden ook aan de belastingtarieven voor kleine zelfstandigen te herzien op basis van wat ze echt verdienen, en dit door het tijdsverschil van twee jaar tussen het reële inkomen en de geïnde belasting af te schaffen. Dit tijdsverschil draagt bij aan de onzekerheid van zelfstandigen.

Werkenden met een buitenlandse nationaliteit

Verschillende professionele hulpverleners benadrukten dat het belangrijk is om het statuut van buitenlandse werkenden sneller te regulariseren en om de procedures te vereenvoudigen. Ze benoemen ook het belang om verblijfsvergunningen en werkvergunningen gelijktijdig toe te kennen om de vele administratieve complicaties en problemen te vermijden.

De grootste problemen waarmee buitenlandse werkenden te maken krijgen, ontstaan vaak door de verschillende tijdschema's van de procedures, voorwaarden en termijnen voor de toekenning, verlenging of het behoud van rechten.

We moeten de strijd tegen zwartwerk doeltreffender organiseren, met behoud van de sociale rechten van de werkenden die er het slachtoffer van zijn (...) en de controlecapaciteit vergroten om erop toe te zien dat de arbeidsvoorwaarden die vóór de toekenning van vergunningen werden opgegeven (functie, werktijden, loon enz.) worden nageleefd. Vervolgens moeten we de werkgevers aansporen om de nodige stappen te ondernemen om tijdig de werkvergunningen te krijgen. [hulpv15]

Een aantal professionele hulpverleners vestigen de aandacht op de noodzaak om toezicht te houden op de arbeidsomstandigheden en contractuele regelingen van buitenlandse werkenden, aangezien ze vaak worden uitgebuit.

Arbeidsvormen die gunstig zijn voor het socialezekerheidssysteem herzien en versterken

De toename van regelingen en uitzonderingen in de nieuwe stelsels van tewerkstelling en activiteiten zorgt voor meer situaties waarin er weinig of geen socialezekerheidsbijdragen worden betaald. De

hulpverleners raden aan de bijdragen voor de verschillende statuten te herzien om stelsels van tewerkstelling en activiteiten aan te moedigen die bijdragen aan de sociale zekerheid.

Meerdere personen wijzen op de wildgroei van belastingvrije stelsels. Dit is niet wenselijk als we het sociale beschermingssysteem wensen te versterken. We moeten daarom vermijden dat er stelsels van preciaire tewerkstelling en activiteiten ontstaan en dat er uitzonderingstelsels worden ontwikkeld die belastingvrije activiteiten bevorderen. Deze leiden namelijk tot een loskoppeling tussen werk en sociale bescherming, in die zin dat ze weinig (of zelfs niets) bijdragen aan het socialezekerheidssysteem.

Daarnaast moeten we bedrijven die zich niet aan het arbeidsrecht en het socialezekerheidsrecht houden meer kunnen controleren en bestraffen. Bijgevolg zullen de inkomens, de arbeidsvoorwaarden en de moeilijkheden van werkenden in bestaansonzekerheid verbeteren.

De hulpverleners vestigen de aandacht op het belang van werk wegens de sociale, integrerende en menselijke dimensies.

Een echte economie zou een sociale economie zijn. Het zou een economie zijn op maat van de echte menselijke behoeften in termen van werk, comfort en middelen en met oog voor de mens, voor de werkende... Ik ben werkende en consument en ik moet de juiste keuzes maken... Ik kan het belastingstelsel niet veranderen, maar ik kan wel kiezen waar ik koop en hoe! [hulpv20]

Tot slot wijzen de ondervraagde hulpverleners op het belang van te kunnen gebruik maken van de verschillende aspecten van de sociale zekerheid. En dus niet alleen van de gezondheidszorg en de pensioenen, maar ook van de werkloosheidsuitkeringen, waarvan de ontvangers vaak met de vinger worden gewezen. Werkenden dragen bij aan de sociale zekerheid. Dat vangnet mag legitiem worden gebruikt:

We moeten dus stoppen met het demoniseren van één bepaald soort mensen... (...) de informatie in evenwicht brengen... want dat vind ik heel erg... hoeveel mensen er in mijn kantoor komen die zeggen “nee, maar ik wil geen werkloosheidsuitkering!” maar... dan

zeg ik “Maar jawel! De helft van je loon gaat daar naartoe! Je zou trots moeten zijn dat je deel uitmaakt van dat systeem! Dat je belastingen betaalt, dat je sociale bijdragen betaalt... en dus als je ontslagen wordt of wat dan ook, heb je recht op dat systeem waar je aan bijdraagt”... Laten we ophouden met ons te schamen! We schamen ons ook niet voor de kinderbijslag, we schamen ons ook niet voor het pensioen... [hulpv03]

Aan banden leggen van de praktijk van onderaanneming en “ketenonderaanneming” door werkgevers

Heel wat hulpverleners eisen hervormingen op alle beleidsniveaus in verband met de uitbestedings- en onderaannemingspraktijken. De autoriteiten moeten toezicht houden op de modaliteiten en praktijken van onderaanneming³²² of van systematische uitbesteding³²³ die de verantwoordelijkheid weghalen bij de opdrachtgever en de hoofdwerkgever (zie hoofdstuk (5)).

Onderaanneming staat voor het uitbesteden van opdrachten, taken, functies of soorten werk aan andere bedrijven of aannemers. Deze praktijk neemt almaar toe en houdt risico's in voor de arbeidsvoorwaarden en het versterken van ongelijkheden door druk te zetten op de lonen en vergoedingen, maar ook op de arbeidsvoorwaarden.

Onderaanneming heeft betrekking op alle niveaus van economische eenheden: zowel grote privébedrijven als middelgrote bedrijven, overheidsbedrijven of kleine bedrijven, maar ook individuele ondernemers. Deze praktijken hebben betrekking op functies zoals boekhouding, schoonmaak, catering, communicatie, vertaling, consultancy voor meer gespecialiseerde opdrachten (juridisch, onderzoek enz.), enz.

Onderaanneming en uitbesteding zien we ook op het niveau van de huishoudens, bijvoorbeeld in het kader van huishoudelijk werk (maaltijden, schoonmaken enz.) of care-taken (oppassen, verzorging, boodschappen doen voor kinderen en ouderen, enz.).

Deze onderaanneming wordt “in keten” georganiseerd met externe bedrijven en heeft belangrijke vertakkingen met platformwerk en de digitale

³²² Een onderaannemingscontract betekent dat opdrachten worden toevertrouwd aan een externe speler, zoals dat in alle sectoren gebeurt en gaat uit van een «onderaannemingscontract waarbij de aannemer een onderaannemer tegen een bepaalde prijs belast met de uitvoering van een werk en hem het recht geeft om de middelen voor de uitvoering en de leiding van het uitbesteede deel van het werk te bepalen» in Actualités du Droit belge.

³²³ «Uitbesteding is iets anders dan digitale werkplatformen, waarbij ook diensten aan externe partijen worden uitbesteed, omdat uitbesteding een doorlopende contractuele relatie tussen bedrijven of tussen bedrijven en autonome werkenden inhoudt, terwijl digitale werkplatformen voornamelijk voor bemiddeling zorgen van eenmalige diensten tussen individuen.» Bron: Europese Commissie, Outsourcing, working conditions and inequality

economie. Terwijl uitbesteding in theorie een lange-termijncontract impliceert en uitbesteding via een platform eerder een aanvraag voor eenmalige diensten is, komen deze praktijken feitelijk samen op het kleinste niveau in een nevel van aanvragen voor diensten of contractuele regelingen (platformeconomie, digitale economie, informele economie enz.).

Deze bewegingen dragen ertoe bij dat de verantwoordelijkheden op het vlak van de naleving van de wetgeving bij elk nieuw contract of contractuele overeenkomst vervagen. De ondervraagde hulpverleners raden de autoriteiten aan de wetgeving te hervormen en meer te controleren.

7.3. Aanbevelingen van het Observatorium

Op basis van de enquête en het onderzoekswerk formuleert het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn in dit deel enkele algemene aanbevelingen in het kader van zijn opdrachten³²⁴.

De gegevens over de verschillende arbeids- en activiteitssituaties zichtbaar maken volgens de nomenclatuur van de IAO

De IAO en de Verenigde Naties wijzen op de noodzaak om wereldwijd actie te ondernemen tegen het fenomeen van verarming van de werkenden.

Op kwantitatief vlak moet er verder worden ingezet op het “cijferwerk” om tegemoet te komen aan de Resolutie betreffende de statistieken over de arbeidsverhoudingen³²⁵ (CISE -18³²⁶ CIST/20/2018/Resolution I). De classificatie die de IAO heeft voorgesteld na de internationale conferentie van arbeidsstatistici omvat een betere classificatie van de nieuwe vormen van preciaire arbeid en activiteit. Dit zou het mogelijk maken om naar gegevens te gaan die dichterbij de werkelijkheid aanleunen.

De classificatie van de IAO, getoetst aan de empirische gegevens, laat zien dat het mogelijk is meer werkenden in bestaansonzekerheid zichtbaar te maken (zie hoofdstuk (2)) om zo een beter beeld te krijgen van de diversiteit van de arbeids- en

activiteitssituaties³²⁷ in al hun vormen. Ook nieuwe veranderingen op de arbeidsmarkt in verband met de economische en sociale ontwikkeling kunnen zo nauwkeuriger worden gemeten.

Het zou ook nodig zijn na te denken over de soms tegenstrijdige benamingen van bepaalde statuten, waardoor het niet altijd mogelijk is de huidige dynamieken te zien.

We spreken bijvoorbeeld over “atypische jobs”, hoewel deze vormen van arbeid of activiteit inmiddels steeds meer “typisch” zijn wat betreft de contracten, contractuele regelingen en activiteiten die niet systematisch worden opgenomen en zichtbaar gemaakt door de statistische indicatoren³²⁸ (zie hoofdstuk (2)).

Het gaat bijvoorbeeld ook over de categorie van de inactieven, die steeds meer actieve en werkende mensen omvat (studenten, gepensioneerden enz.) en ook over de benaming “vrijwilligerswerk”, terwijl het in feite om “jobs” voor ongeschoolde arbeiders gaat. Ook de categorie van de afhankelijke niet-loontrekkenden zou kunnen worden geherformuleerd om de complexiteit van de arbeidsrelaties en de sociaaleconomische risico's voor de werkenden weer te geven. Er wordt aanbevolen deze verkennende analyse te verdiepen voor verschillende categorieën van de IAO-nomenclatuur.

Nieuwe indicatoren opstellen

Heel wat gegevens en indicatoren schieten tekort om een waarheidsgetrouw beeld te geven van wat vandaag de realiteit is van werkende armen. Op basis van de IAO-classificatie en recent onderzoek in België (Rati & Schouckens, 2023, Horemans et al., 2024; De Becker, 2024) wordt het cruciaal om over meer gedetailleerde indicatoren te beschikken voor de vormen die niet zichtbaar zijn in de klassieke indicatoren (duur van de contracten, hybride vormen, soorten contractuele regelingen, platformwerk enz.) en die weinig in perspectief worden geplaatst tegenover andere, meer klassieke vormen.

De tewerkstellingsgraad bijvoorbeeld geeft geen beeld van de tijdsaspecten en maakt het dus niet mogelijk een reëel aantal werkenden te koppelen aan een duur. De indicator voor werkende armen zou moeten worden verruimd tot boven de

³²⁴ <https://www.ccc-ggc.brussels/sites/default/files/documents/graphics/historique-et-structure/missions.pdf>

³²⁵ Resolutie van de twintigste Internationale conferentie van arbeidsstatistici betreffende de statistieken over de arbeidsverhoudingen, met de internationale classificatie van de arbeidsstatuten volgens type autoriteit CISE-18-A en volgens het sociaaleconomisch risico CISE-18-R: https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/%40dgreports/%40stat/documents/meetingdocument/wcms_648695.pdf

³²⁶ <https://www.ilo.org/publications/international-classification-status-employment-icse-18-manual>

³²⁷ Op basis van deze hypothese en deze nomenclatuur zijn we overgegaan tot de analyse in heel hoofdstuk II.

³²⁸ Hieronder vallen tijdelijke contracten, interimcontracten, flexi-jobs, studentenwerk, betaalde opleidingen, gesubsidieerde jobs, stelsels van preciaire tewerkstelling en activiteiten ... die niet worden meegeteld.

armoedegrens, zoals blijkt uit de volledige analyse van het rapport. Er moeten verschillende indicatoren voor de duur van tewerkstelling worden opgesteld om te proberen per periode het aantal nieuwe korte contracten in te schatten en te benaderen.

Gegevens voortbrengen over hybride en informele situaties

In het licht van de verwachte toename van hybride situaties is het essentieel om voor elk van de drie gewesten de hybriditeit weer te geven of deze proberen statistisch te benaderen. Steeds meer werkenden zullen meerdere jobs en activiteiten combineren en hulp of een aanvullende uitkering nodig hebben gedurende steeds kortere periodes.

Bovendien zijn de informele markten voortdurend in verandering en gaat hun ontwikkeling steeds sneller via digitale kanalen. Het is ook belangrijk om te proberen schattingen te maken van het informele werk in het gewest.

Werkenden in bestaansonzekerheid informeren en begeleiden om hun rechten op te eisen

Om werkenden in bestaansonzekerheid te helpen hun rechten op te eisen, lijkt het essentieel om hen de middelen te geven om hun sociaal-administratieve situatie op te volgen via “fysieke” (en niet alleen “digitale”) loketten.

Doordat hun sociaal-administratieve situatie vaak complex is, biedt een louter digitaal beheer van dossiers vaak niet de mogelijkheid om optimaal tegemoet te komen aan hun noden. In het kader van de ontwikkeling van digitale hulpmiddelen kunnen de zogenaamde “klassieke” statuutsituaties per definitie worden ingecalculeerd, wat niet geldt voor hybride vormen, combinaties en opeenvolgende gefragmenteerde contracten en contractuele regelingen (hoofdstuk 2). Het risico op fouten neemt toe door de steeds instabieler en veranderende trajecten van de werkende armen.

Om dezelfde redenen moet het gebruik van algoritmen (Van Lancker et al., 2025) en artificiële intelligentie (AI) bij de digitalisering van administratieve procedures en gegevensverwerking worden gemonitord en beoordeeld met betrekking tot de naleving van de rechten van de werkenden en het socialezekerheidsrecht.

In eerdere werken van het Observatorium werd al aangetoond dat het risico op niet-gebruik van sociale rechten toeneemt bij kwetsbare mensen vanwege de dematerialisering van de overheidsdiensten en de procedures (Mazet, 2016; Observatorium voor gezondheid en welzijn, 2017, Noël, 2021; Deville, 2023).

Om te proberen het vertrouwen te herstellen, is het noodzakelijk dat aan alle burgers een veilige administratieve relatie wordt gewaarborgd met betrekking tot hun rechten (Federale Ombudsman, 2024). Het is dringend nodig om een analyse te maken van de effecten van de almaar snellere digitalisering van procedures, diensten en administraties op de contractvoorwaarden (soorten contracten, verstaanbaarheid, bewijzen enz.) en declaratieve modaliteiten (gegevensinvoer door werkgevers en werkenden enz.) van de statuutsituaties van werkenden in armoede en werkenden in bestaansonzekerheid, maar ook op de effectieve toekenning van hun sociale rechten en de registratie van statuutwijzigingen (frequentie en combinaties).

Tegenwoordig wordt het voor, tijdens of na een job of activiteit steeds ingewikkelder om een antwoord te krijgen, je dossier op te volgen en een beslissing en de bijhorende verantwoording op te vragen.

Doordat de wet- en regelgeving zo vaak verandert, worden de sociale statuten ondermijnd, maar ook de arbeids- en activiteitsvoorwaarden. Dit gaat dan bijvoorbeeld over de toename van het aantal afwijkingen van en uitzonderingen op het arbeidsrecht (nieuwe statuten, stelsels, gerichte flexibiliteit enz.), veranderingen met betrekking tot de toegang tot en het behoud van rechten inzake sociale zekerheid en sociale bescherming (werkloosheidsverzekering, recht op sociale integratie, verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging en uitkeringen enz.).

Het is dringend nodig dat de coherentie tussen de nieuwe maatregelen met betrekking tot de fundamentele rechten van de werkenden wordt onderzocht. In sommige opzichten lijkt het erop dat een aantal algemene rechtsprincipes vertroebeld worden door de wildgroei van specifieke en afwijkende stelsels van tewerkstelling en activiteiten. Bijgevolg zien we dat de wettelijke en administratieve principes en categorieën in vraag worden gesteld, vertroebelen en tot hybride statuutsituaties leiden die tegenstrijdig of onderling onverenigbaar kunnen worden.